

DURBALI SULTAN RESURRECTED ?

Some remarks on recent developments around the Bektashi Tekke of Durbalı Sultan near Pharsala-Thessaly

Machiel Kiel¹

ABSTRACT

Durbalı Sultan is an important person in terms of his era and period he lived in. In this study, what is emphasized is the era he lived and the effects of that era.

Key Words:

Greek, Dervish Lodge, Albania, The Balkans

Giriş

On the top of a wooden hill overlooking the little-used railway line from the inland town of Pharsala to the port of Volos in the Central Greek province of Thessaly lie the ruins of a vast complex of buildings that once used to be the great Bektashi Tekke of Durbalı Sultan. In the 18th and 19th century it was the largest Bektashi centre of the Greek lands (not counting the Tekke of Kızıl Deli near Mikró Déreio (Küçük Derbend) in Western Thrace, part of Greece since 1920.

The eastern half of Thessaly, containing the largest plain of Greece, was part of the Ottoman Empire between 1387/88 and 1881 (the western plain, with Trikkala 1395-1881). Pharsala was the Ottoman Çatalca, a small town which for two thirds was inhabited by Turks and possessed some remarkable Ottoman monuments. Except for the great bridge over the Alpheios river, built by Ratip Ahmed Pasha shortly before 1756, nothing Ottoman remains in Pharsala. Volos became a

DURBALI SULTAN YENİDEN ORTAYA MI ÇIKIYOR?

Tesali Yakınındaki Bektaşî Tekkesi Durbalı Sultan Civarındaki Son Gelişmeler Üzerine Bazı Açıklamalar

Çeviri

Deren Başak Akman Yeşilel*

ÖZET

Durbalı Sultan, yaşadığı dönem ve mekân açısından önemli bir isimdir. Bu çalışmada onun yaşadığı dönem ve etkileri üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Yunan Derviş Türbesi, Arnavutluk, Balkanlar

Giriş

İç kesimlerdeki Pharsala kasabasında Tesali'nin Orta Yunanistan bölgesinde yer alan Volos Limanı'na uzanan ve nadiren kullanılan demiryolu güzergâhına nazır ağaçlarla kaplı tepede bir zamanlar büyük bir Bektaşî tekkesi olan Durbalı Sultan kompleksinin kalıntıları yer almaktadır. 18. ve 19. yüzyıllarda Küçük Derbend'de yer alan Kızıl Deli tekkesi dışında 1920'den beri Yunan topraklarına bağlı olan Batı Trakya'da yer alan en büyük Bektaşî merkezi idi.

Yunanistan'ın en büyük ovasını kapsayan Tesali'nin doğusu 1387/88-1881 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı idi. Pharsala, Osmanlı'nın Çatalca kasabasıydı. Bu kasabanın 2/3'ünde Türkler yaşamaktaydı ve burada dikkate değer Osmanlı anıtları vardı. 1756'dan çok kısa bir süre önce Ratip Ahmed Paşa tarafından Alpheios nehri üzerine inşa edilen büyük köprü dışında Pharsala'da Osmanlı'ya ait bir şey kalmadı.

place of importance only in the 19th century, when it developed from a small 16th century Ottoman castle with a similarly small open suburb into the most important harbor of Central Greece. In Volos, too, all Ottoman structures have gone.

What we saw in 1967, 1972 and 1974 on the lonely hill above the village of Ireni were two domed mausolea, türbes, a large cemetery with many Bektashi gravestones, a guesthouse and further domestic buildings and huge stores for the agricultural produce of the land and the vast herds the tekke once must have possessed. The name of the nearby village, Ireni, is not Greek but a Greek corruption of the Turkish name Örenli, or: "village with (or: at) the ruins." **This name is an echo of the ruins of an 11th-12th century Byzantine monastery that stood on the same site, with near - or below - it the remains of an ancient Greek temple. Spolia from both structures, studied by Giannopolos, are incorporated in the present structure, symbolizing the spiritual continuity of the site.** In the Ottoman period more than half of all villages of the district of Pharsala had Turkish names and Muslim inhabitants. Many of the Muslims were descendants of Yürük settlers of the earliest part of the Ottoman peiod. We find them in the *tahrir* deffters of Thessaly of 1466, 1506, 1521 and 1569/70 preserved in the Ottoman archives in Istanbul (B.O.A.). That many of these people had a heterodox background, where Bektashi preachings found a willing ear, is known better than anybody else by Irène Melikoff, in whose honour we wrote these lines.

The last occupant of the Tekke of Durbalı Sultan, Baba Seyyit, died in March 1973 and was buried in the corridor linking the two türbes. Decay set in because of the total lack of care. Some local inhabitants of the nearby villages appropriated part of the land belonging to the Tekke. In the 1950s

Volos, ancak 19. yüzyılda, 16. yüzyıl Osmanlı kalesi ve banliyösü olmaktan çıkıp Orta Yunanistan'ın en önemli limanı hâline geldiğinde önemli bir şehir hâline geldi. Volos'ta da tüm Osmanlı yapıları yok olmuştur.

1967, 1972 ve 1974'te Ireni köyünün yukarıdaki tepede gördüğümüz şeyler iki kubbeli mozole, türbeler, Bektaşî mezar taşları ile dolu büyük bir mezarlık, misafirhane, pek çok hizmet binası, arazinin tarım ürünlerini satan büyük marketler ve tekkeye ait hayvan sürüleridir. Civardaki köyün adı Ireni, Yunancadan gelmemektedir. Türkçe Örenli adının Yunancaya uygun hâle getirilmiş şeklidir. Bu isim aynı zamanda aynı bölgede 11. ve 12. yüzyıllarda var olan Bizans manastırının ve yakınlarındaki eski Yunan tapınağının kalıntılarını da yansıtmaktadır. Giannopolos tarafından çalışılan iki yapıdan kalıntılar (spolia) bugünkü yapıda birleştirilmiştir ve bölgenin kutsal ruhunu simgelemektedir. Osmanlı döneminde Pharsala bölgesindeki köylerin yarısından fazlasının ismi Türkçe idi ve buralarda Müslümanlar yaşardı. Müslümanların çoğu Yörüklerin soyundan gelmekteydi. Bu bilgileri 1466, 1506, 1521 ve 1569/70 yıllarına ait olan ve İstanbul'da Osmanlı arşivlerinde korunan Tesali tahrir defterlerinde bulduk. Burada yaşayan insanların çoğunun heterodoks bir geçmişinin olduğu, anısına bu satırları yazdığımız Irene Melikoff tarafından çok iyi biliniyordu.

Durbalı Sultan tekkesinin son çalışanı Baba Seyyit 1973 Mart'ında öldü ve iki türbeyi birbirine bağlayan koridora gömüldü. Tamamen ilgisizlik yüzünden yıkılmalar meydana geldi. Yakın köylerde yaşayan halkın bir kısmı tekkeye ait toprakları kendilerine mal ettiler. 1950'de Yunan Devleti tekkenin vakfına ait topraklardan 13.000 stremmasına (10 stremma yaklaşık 1 hektar) el koydu ve çevredeki köylülere dağıttı. Tekke 2960

the Greek State had confiscated 13.000 *stremma* (10 *stremma* is about 1 hectare) of land belonging as Vakf to the tekke and distributed it to the villagers of the surrounding area. The tekke kept 2.960 *stremma* and 700 sheep and goats. The Greek State and kept the property under sequestration as “enemy real estate” because officially Greece and Albania were still in a state of war. Within a few years after Baba Seyyit’s death the remaining carpets, lamps and calligraphed *levhas* were stolen. Although the tekke had officially been declared a “historical monument” since years nothing was done for its maintenance. In the 1990s Greek nationalist fanatics desecrated the türbes, threw out the *sanduks* and other remaining objects and broke and destroyed many old gravestones. Their work was finished by local treasure hunters, who believed that all the dervishes were rich people and had been buried with lots of money on them. They opened the graves and scattered the bones of the deceased. This state of affairs was reported to us in November 1992 by Dimitris Stamoulis, son of the last official guardian and shepherd of the tekke, than living in Paris. These last developments induced me to publish the material collected at the spot in 1967-’74 and in the Ottoman archives in Istanbul. It appeared in 2005 in Ankara in the great volume edited by Yaşar Ocak on “Sufism and sufis in Ottoman society.” For me it was the end of the old tekke and its “history was destroyed before it was written.”

Some time ago, since around the year 2000, the fate of the decaying tekke took a surprising new twist. Small groups of Albanian Muslims with a Bektashi background, legally living in Greece since years, found the tekke. They are mostly from the deep south of Albania, from the little town of Leskovik, which in the past was known as an important Bektashi centre. In the cemetery of the tekke still stands undamaged (2009), the beautifully decorated tomb of Kâni Pasha

stremmalık araziye ve 700 koyun-keçiye koruyabildi. Yunan devleti araziye “düşman gayrimenkulü” olarak el koydu; çünkü bu dönemde Yunanistan ile Arnavutluk resmi olarak savaş hâlinde idi. Baba Seyyit’in ölümünden kısa bir süre sonra kalan halılar, lambalar, el yazması levhalar çalındı. Tekke resmî olarak tarihî eser ilan edilmesine rağmen yıllardır varlığını sürdürmesi için hiçbir şey yapılmadı. 1990’larda fanatik Yunan milliyetçileri türbeleri çok kötü kullandılar, sandukaları ve kalan diğer eşyaları dışarı atıldılar ve eski pek çok mezar taşına zarar verdiler. Bu kişilerin yaptığı işleri dervişlerin çok zengin kişiler olduğunu ve yüklü miktarda para ile gömüldüklerine inanan yerel hazine avcılarını tamamladı. Mezarları açıldılar ve ölümlerin kemiklerini etrafa saçıldılar. Bu hadise bize tekkenin son bekçisi ve çobanının oğlu olan ve şu an Paris’te yaşayan Dimitris Stamoulis tarafından Kasım 1922’de bildirildi. Bu son gelişmeler beni 1967-74’te bu noktada ve İstanbul’da Osmanlı arşivlerinde toplanan materyalleri yayınlamaya teşvik etti. Bu editörlüğünü Yaşar Ocak’ın yaptığı “Sufizm ve Osmanlı Toplumunda Sufizm” adlı eserde 2005 yılında Ankara’da yayımlandı.

Bir süre önce, 2000 yılı civarında, tekkeyi yıkma yazgısı şaşırtıcı yeni bir dönemece girdi. Yunanistan’da yasal olarak yaşayan Bektaşî kökenli bir grup Arnavut Müslüman tekkeyi buldu. Bu grubun çoğu Arnavutluk’un güneyinde yer alan ve geçmişte önemli bir Bektaşî merkezi olan Leskovis isimli bir kasabadan gelmekteydi. Tekkenin mezarlığında, Durbalı Sultan tekkesi ile güney Arnavutluk bağlantısını gösteren, çok güzel bir şekilde dekore edilmiş Leskovik’in Kani Paşa mezarı zarar görmemiş bir şekilde yer almaktadır.

Leskovik Bektaşîleri soyundan gelenler Durbalı Sultan ve tekkesi hakkındaki baladla-

of Leskovik illustrating the link between the tekke of Durbalı Sultan and southern Albania. Kâni Pasha died in 1918.

The descendant of the Leskovik Bektashis knew by heart a number of songs and ballads about Durbalı Sultan and his tekke, transmitted to them by their mothers during the days of darkness of communist dictatorship and its aggressive atheism. A piece of living oral history. As the ruins of the tekke appear on no map, telephone directory or else it took a bit of time for them to find the place. The group decided to stop the process of decay and in long weekends worked to clean and restore the two historical türbes, re-install *sanduks* over the graves of the holy men and to bring a bit of order at the half destroyed and terribly neglected old cemetery. The groups also organized, at irregular dates, a religious ceremony which they called a “kurban.” At an early stage the local police intervened and forbade the group to be active. A second group of Albanian Muslims, now living in Athens, came into being. Greeks intellectuals got interested and started to write about the tekke in various newspapers.

The Greek lawyer Kostis Tsitsilikis from Thessaloniki applied to the official Greek Ombudsman in Athens, explained the case and pleaded for the return of the property to the Muslim Community taking care of the Tekke. The case is rather complicated and by the time of writing is still pending. Meanwhile a third group of Muslim Albanians was formed in Larissa, the capital of Thessaly and much closer to Durbalı Sultan than the groups based in Athens and Thes.niki. The new groups, being much “closer to the fire,” cleaned more of the cemetery and placed lamps at each of the graves. They also built inside the ruined compound a room to sleep and decorated it with inscriptions of Ali etc. This building activity was simply illegal but the Greek police of the area, knowing of the actions of the Ombudsman, left them undisturbed.

rı ve şarkıları ezber bilmektedirler. Bu şarkılar ve baladlar onlara anneleri tarafından ateizmin yaygın olduğu komünist diktatörlüğün karanlık günlerinde aktarılmıştı. Bir yaşayan sözlü tarih eseri. Tekkenin kalıntıları hiçbir haritada ya da telefon rehberinde görünmediği için tekkenin yerini bulmak onların biraz zamanını aldı. Bu grup, yılma sürecine bir son vermeye karar verdiler. Uzun hafta sonlarında tarihî iki türbeyi temizlemeye ve restore etmeye başladılar. Kutsal insanların mezarları üzerindeki sandukaları tekrar inşa ettiler ve yarı harap edilmiş ve oldukça ihmal edilmiş eski mezarlığı tekrar bir düzene sokmaya çalıştılar. Gruplar düzenli olmayan zamanlarda “kurban” adını verdikleri dinî törenler düzenlediler. İlk zamanlarda yerel polis müdahale etti ve grubun aktivitelerini yasakladı. Şu an Atina’da yaşayan ikinci bir grup olan Arnavut Müslümanları ortaya çıktı. Yunan aydınları tekkeyle ilgilenmeye başladılar ve pek çok gazetede tekke hakkında yazılar yayınladılar. Selanikli Yunan avukat Kostis Tsitsilikis Atina’daki resmî Yunan kamu denetçisine başvurdu, durumu açıkladı ve arazinin tekkeyle ilgilenen Müslüman topluluğuna geri verilmesi için dava açtı. Durum oldukça karmaşık ve bu yazı yazıldığı sırada hâlâ bir karara varılmış değil. Bu arada Tesali’nin başkenti Larissa’da, üçüncü grup bir Arnavut Müslümanları grubu oluştu. Bu grup Durbalı Sultan’a Atina’da ve Selanik’te oluşan gruplardan daha yakındı. “ateşe daha yakın” olan bu yeni gruplar mezarlığın büyük kısmını temizlediler ve mezarların her birine lambalar yerleştirdiler. Duvarlarla çevrili hasarlı binaların içine uyumak için bir oda inşa ettiler ve Ali’nin kitabeleriyle süslediler. Bu inşaat işi yasa dışı idi ancak bölge polisi kamu denetçisinin etkinliklerini bildiği için onları rahatsız etmedi. 2009’da eski ve Bizans abideleri ile ilgilenen bir N.G.O. grubu tekke ile de ilgilendi. Üstün

In 2009 a N.G.O group interested in the history and conservation of Ancient and Byzantine monuments also got interested in the tekke. This groups of broad-minded people, with a great technical expertise, wanted to make detailed architectural drawings of the entire complex, something that never has been done. The group also wrote an official letter to the Ombudsman in support of the case still pending at the court. What is lacking now is the creation of a legal body that unites all groups interested.

As part of the process of making the tekke known to a larger public a book of more than 200 pages, written by K.G. Tsikoumis, was published in 2006 and in 2007 preparations were made for a film about the tekke, to be shown of Greek television. These preparations brought me, after more than thirty years, back again to the tekke.

The least we may expect for the next few years is the resurrection of the old tekke as an official religious centre for the Albanian Muslims living in Greece and the further consolidation, or even restoration, of the remaining ruined buildings and the restitution of at least some of its old property to give this old spiritual centre a solid material base.

Literature

N.J. **Giannopoulos**, "Thessalika Meletai, Megali Vizantini Moni en to Tourkiko "Tekke ton Bektashion," in: Epetiris Etaireias Vyzantinon Spoudon, XIV, Athens 1938, p. 432-442

M. **Kiel**, "The Bektashi Tekke of Durbalı Sultan in Central Greece, Some notes on its Architecture, Epigraphy and History" in: Ahmet Yaşar Ocak, Sufism and Sufis in Ottoman Society, Ankara 2005, p. 421-441 (with 13 photographs).

P.G. **Tsikoumis**, O Tekkes ton Mpektasidon sto Ireni Pharsalon, Athens 2006 (207 p.).

Konstantinos **Tsitselikis**, Old and New Islam in Greece, From historical minorities to immigrant newcomers, forthcoming (Brill-Leiden, 480 p.)

Articles:

I. Prof. Dr., Université de Provence-Centre d'Aix Department d'Etudes Moyen-Orientales

teknik deneyimlere sahip açık fikirli bu grup, tüm kompleksin detaylı mimari çizimleri yapmak istedi. Bu grup ayrıca mahkemede hâlâ devam etmekte olan bu davayı desteklemek için kamu denetçisine bir mektup yazdı. Şu anda eksik olan tek şey ilgili grupları bir arada toplayacak yasal bir organizasyon. Tekkeyi tanıtmaya sürecinin bir parçası olarak 200 sayfadan fazla K. G. Tsikoumis tarafından 2006'da bir kitap yayımlandı. 2007'de Yunan televizyonlarında gösterilmek amacıyla tekke hakkında bir film çekmek üzere hazırlıklar tamamlandı. Bu çalışmalar 30 yılı aşkın bir süreden sonra beni tekrar tekkeye götürdü.

Önümüzdeki yıllarda en azından, eski tekkenin Yunanistan'da yaşayan Arnavut Müslümanları için resmî dinî merkez olarak tekrar ortaya çıkmasını, hatta kalan yıkık binaların restore edilmesini ve bu eski kutsal merkeze sağlam bir maddi dayanak vermek için en azından bazı malların ve arazilerin iade edilmesini bekleyebiliriz.

Kaynakça

N.J. **Giannopoulos**, "Thessalika Meletai, Megali Vizantini Moni en to Tourkiko "Tekke ton Bektashion," in: Epetiris Etaireias Vyzantinon Spoudon, XIV, Athens 1938, p. 432-442

M. **Kiel**, "The Bektashi Tekke of Durbalı Sultan in Central Greece, Some notes on its Architecture, Epigraphy and History" in: Ahmet Yaşar Ocak, Sufism and Sufis in Ottoman Society, Ankara 2005, p. 421-441 (with 13 photographs).

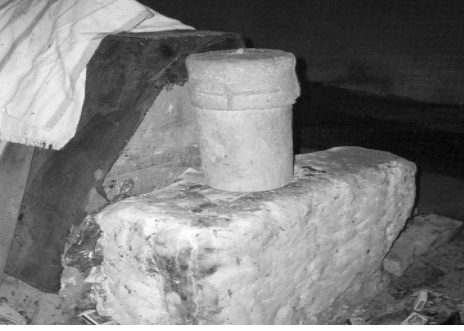
P.G. **Tsikoumis**, O Tekkes ton Mpektasidon sto Ireni Pharsalon, Athens 2006 (207 p.).

Konstantinos **Tsitselikis**, Old and New Islam in Greece, From historical minorities to immigrant newcomers, forthcoming (Brill-Leiden, 480 p.)

Machiel Kiel, Netherlands Institute - Istanbul and Bonn University, Germany.

Dipnotlar:

* Arş. Gör. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Bölümü İngilizce Öğretmeni.

Resim 1. Malkoç Babanın mezarı – ön kısmı, Burya köyündeki türbede

Resim 2. Malkoç Babanın mezarı – arka kısmı

Resim 3. Gazi Babanın Ryahovtsite köyü arazisindeki türbesi

Resim 4. Gazi Babanın türbesindeki taş

Resim 5. Ayvaz Baba ile Tahir Babanın Skobelevo köyündeki türbesi

Resim 6. Ayvaz Baba ile Tahir Babanın mezarları

Resim 7. Dolno Prahovo köyünde Mustafa Efendinin türbesi

Resim 8. Mustafa Efendinin mezarı